

Анотація

Машковская Л. В. Проблемы согласования хозяйственного и налогового законодательства в сфере некоммерческого хозяйствования. — Статья.

В статье анализируются проблемы сближения налогового и хозяйственного законодательства в сфере некоммерческого хозяйствования. Сделан вывод о том, что дальнейшее совершенствование Хозяйственного и Налогового кодексов Украины должно обеспечить стабильную хозяйственную деятельность некоммерческих организаций.

Ключевые слова: субъекты некоммерческого хозяйствования, хозяйственное право, неприбыльные организации, Хозяйственный кодекс Украины, Налоговый кодекс Украины.

Summary

Mashkovska L. V. Problems of Coordination of Economic and Tax Laws in Non-Commercial Entities. — Article

The article is convergence of tax and economic legislation in the field of non-profit entity. It was concluded that further improvement of the Economic and Tax Code of Ukraine has to ensure the sustainable economic activity of non-commercial entities.

Keywords: subjects noncommercial entities, Economic law, nonprofit organization, the Economic Code of Ukraine, the Tax Code of Ukraine.

УДК 346.543:368.013

Е. П. Стась

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Інвестиційні відносини мають безпосередній зв'язок як із процесом страхування, так і з тими наслідками для розвитку інвестиційних відносин, що ним опосередковується та стимулюється. По-перше, страхування виступає механізмом, який забезпечує інвестування страховиком коштів страхувальника, переданих йому як оплату за надання страхових послуг. По-друге, діяльність страхових компаній спрямована на здійснення забезпечувальних заходів щодо попередження настання для страхувальників майнових збитків, яких вони можуть зазнати у процесі здійснення ними інвестиційної діяльності. Ці збитки, особливо в умовах вітчизняної економіки, повної нестабільності та великого динамізму, почасти виникають внаслідок настання великого спектра страхових випадків — від зміни кон'юнктури ринку до помилок керівного складу, що призвело до стягнення податкових штрафів та неустойки, рейдерських захоплень підприємств тощо. В останньому випадку саме і йдеться про об'єктивну потребу страхування інвестиційних ризиків. У свою чергу, будучи інвестиційно вмотивованими, страхові компанії самі можуть потребувати страхових послуг щодо страхування власних страхових резервів, аби забезпечити власні страхові резерви. У цьому виражена динаміка страхових відносин.

Наприклад, окремі страховики пропонують страхування ризиків, пов'язаних з реалізацією інвестиційного проекту, а саме: помилки розробників в експертній оцінці інвестиційного проекту; недостатньої доопрацьованості бізнес-

плану інвестиційного проекту; неможливості досягнення розрахункової якості виробленої продукції чи наданих послуг під час реалізації інвестиційного проекту по незалежних від страхувальника причинах; відсутності попиту на вироблену продукцію чи послуги; появи на ринку аналогічної продукції чи послуги; невиконання постачальниками, підрядниками або партнерами страхувальника своїх зобов'язань під час здійснення інвестиційного проекту, визначеного Договором страхування [1].

Не випадково в економічній літературі зазначається, що головні пропозиції страховиків у сучасних умовах у даній сфері полягають у таких видах покриття:

- страхування річного доходу інвестора на рівні, що забезпечується безризиковим вкладенням капіталу;
- страхування втрати величини капіталу, яка дорівнює різниці між оголошеним розміром дивіденду і фактичним його розміром;
- страхування ризику втрати капіталу, вкладеного в купівлю акцій, у розмірі номінальної вартості акцій або фактично сплачених сум;
- страхування втраченого прибутку у розмірі прибутку з безризикового вкладення капіталу або фактичних виплат за попередній рік;
- страхування доходу за 3–5 і більше років, на період, доки фактично отриманий дохід інвестора з цінних паперів не досягне 3- або 5-кратного безризикового доходу на вкладений капітал [2].

Вагомий внесок у розв'язання питань, пов'язаних із страхуванням інвестиційних проектів, зробили такі вчені вітчизняного і зарубіжного простору, як О. Л. Устенко, І. О. Бланк, Г. Бірман, М. І. Дзямудич, С. Шмідт, Д. Норткотт, А. А. Пересада, В. Д. Базилевич, О. І. Барановський, С. С. Осадець, А. Л. Самойловський, О. О. Слюсаренко, В. М. Фурман та інші. Водночас цим дослідженням не вистачає господарсько-правового підходу для формування стимулів для страхуванні інвестиційних ризиків.

У вітчизняній юридичній літературі не достатньо уваги приділялось страхуванню інвестиційних ризиків. Передусім, це пов'язано із слабкою інвестиційною привабливістю економіки та непоширеністю страхування інвестиційних ризиків. Традиційно його відносили до сфери майнового страхування, оскільки в рамках останнього проводилось страхування кредитів, страхування інвестицій, страхування фінансових ризиків, які можуть розглядатись і в якості інвестиційних ризиків, адже виникають і в інвестиційній діяльності [3].

Передусім виникає проблема із віднесенням цього виду страхування до сфери майнового страхування або страхування відповідальності.

У ст. 4 Закону України «Про страхування» вказані об'єкти та види страхування. Згідно з зазначеною нормою в Україні надається три види страхового захисту: особисте страхування, майнове страхування та страхування відповідальності. У страхуванні інвестиційних ризиків може спостерігатися інтерес страхувальника на забезпечення обох останніх видів страхування щодо інвестицій, що вкладені ним в ті чи інші об'єкти соціально-економічного призначення. Адже інвестиція завжди виступає і як сукупністю певних майнових активів, й як джерело підвищеної небезпеки або майновий комплекс, який

може бути використано із завданням шкоди іншим особам, як господарюючим, так і негосподарюючим.

Щоб якісно опанувати природу відповідних відносин варто звернути увагу на зміст інвестицій та інвестиційної діяльності, що передбачаються Господарським кодексом України, законами «Про інвестиційну діяльність», «Про інноваційну діяльність» тощо.

Здійснення інвестиційної діяльності, особливо якщо мова йдеться про формування і вкладення інвестиційного капіталу та досягнення запланованих результатів від інвестування, передбачає отримання певних доходів. Реалізація інвестиційного проекту супроводжується найрізноманітнішими факторами, які можуть спричинити виникнення збитків в економічному сенсі. На це звертав увагу, зокрема, В. І. Кофман, відзначаючи, що збитки як економічна категорія не обов'язково виникають в результаті правопорушення [4, 484], наразі як категорія юридична збитки є негативними наслідками в майновій сфері потерпілого, що викликаються певною неправомірною поведінкою [5, 100]. Іншою мовою, сума збитків при інвестиціях відображає негативну різницю у вартості майна (фінансовий результат діяльності) на кінець і початок певного періоду (що має місце в економіці), а не у вартості майна, яке належить стороні, потерпілій від порушення контрагентом умов договору, в реальній дійсності, і очікуваною вартістю майна, яка могла б мати місце, якби боржник належним чином виконав свої договірні зобов'язання [6, 11].

Водночас необхідно зазначити, що формування інвестиційного капіталу може здійснюватись за рахунок позичкових фінансових ресурсів, які ґрунтуються на принципі зворотності. Із юридичної точки зору участь в активі інвестиційного капіталу позичкових коштів передбачає існування конкретних господарсько-правових договорів, укладених інвестором із контрагентами, які обумовлюють обов'язки першого по поверненню зазначених ресурсів та проведенню розрахунків за користування ними. Недосягнення із різних причин кінцевої мети інвестиційної діяльності — запланованого прибутку — викликає ризик невиконання інвестором взятих на себе зобов'язань за відповідним договором. Такий ризик також доцільно розглядати як інвестиційний, оскільки він безпосередньо пов'язаний із здійсненням інвестиційної діяльності інвестора. Страховий інтерес інвестора в даному випадку полягає у можливості звільнення від матеріальної відповідальності перед третіми особами (контрагентами) за невиконання інвестиційних зобов'язань. Отже має бути враховано інвестиційний результат як окремий елемент здійснення інвестиційної діяльності, що пов'язаний із визначальним інтересом інвестора. Йдеться про часовий, змістовний та динамічний аспект інвестування, пов'язаний із утворенням певного інвестиційного продукту, набагато переважаючим за значимістю вкладені кошти за рахунок витрачених економічних зусиль, зайняту частину ринку та інші вигоди, що прямо складно співвіднести із прибутком. Такий майновий інтерес є об'єктом саме майнового страхування (п. 2 ст. 4 Закону України «Про страхування»). Наприклад, будівництво Україною терміналу для накопичення скрапленого газу є амбіційним проєк-

том, що не можна безпосередньо вимірити прибутком, але який надає низку, у тому числі геополітичну вигоду, переваги у транзитних потужностях та енергонезалежність. Останнє, скажімо, може бути використано на користь досягнення взаємовигідних домовленостей щодо інших сфер економічного співробітництва. Таким чином, інвестиційний капітал, інвестиційний результат та інвестиційний прибуток є тими об'єктами, за якими реципієнт інвестиції може зазнати втрат внаслідок настання страхового випадку.

Крім того звертає на себе увагу, що Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» від 12 липня 2001 р. розширений перелік видів обов'язкового страхування, виділив, серед інших, і рахування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою.

Крім того, страхування інвестиційних проектів може включати в себе ще, як мінімум, два види страхування відповідальності:

1. Страхування інвестора від помилкових дій інвестиційного консультанта та посередника.

2. Страхування інвестиційного консультанта і брокера від власних помилок і пов'язаних з цим претензій до них з боку інвестора та інших осіб [7, 338].

Відповідно до п. 3 ст. 4 Закону України «Про страхування» такий страховий інтерес розглядається як об'єкт страхування відповідальності.

Поєднання ознак майнового страхування та страхування відповідальності має важливе не лише теоретичне значення, але і практичне застосування для страхування інвестиційних ризиків. В залежності від об'єкта страхування можна укласти два види договорів страхування інвестиційних ризиків: договір майнового страхування та договір страхування відповідальності інвестора або реципієнта інвестора, які мають свої особливості, що стосуються правил страхування, страхових платежів, строку дії договорів страхування, визначення страхової суми [3] тощо.

Однак головним «мінусом» такого страхування є необхідність інвестора відволікати частину власних коштів на укладення договорів страхування з самого початку інвестиційного процесу, що, зважаючи на вартість інвестиційних проектів, може складати до 3-5% загальних витрат на їх реалізацію [2].

На думку Д. Норткотта, типовими ризиками, які можна зустріти у будь-якому проекті, є:

- прямі майнові збитки, пов'язані з перевезеннями, роботою обладнання, поставкою матеріалів;

- непрямі збитки, спричинені демонтажем і переміщенням пошкодженого майна, повторним встановленням обладнання, недержанням орендної плати;

- ризики, що підлягають обов'язковому страхуванню (від нещасних випадків на виробництві, від захворювань, від пошкодження майна, від викрадення транспортних засобів тощо) [8, 135].

Серед іншого ці проблеми економісти пропонують вирішувати шляхом розширення переліку майна і видів відповідальності, платежі зі страхування яких

можуть бути віднесені на виробничі витрати, що стимулює підприємства до страхування своїх ризиків у процесі інвестування [2].

Чинний Податковий кодекс (п. 160.6 ст. 160) перевів страхові компанії на сплату податку на прибуток на загальних підставах, одночасно скасовуючи обмеження для підприємств, що вирішили витратитися на страхування. До ухвалення Податкового кодексу страхові компанії працювали на пільговому режимі оподаткування — доходи від страхової діяльності не обкладалися податком на прибуток, а в Державний бюджет компанії відраховували 3 % від зібраних премій. Наразі за Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» (п. 13.6 ст. 13) юридичні особи могли відносити на валові витрати тільки 5 % від коштів, спрямованих на ризикове страхування.

Ці зміни можна позитивно оцінювати з огляду на можливість додаткового способу забезпечення інвестицій, але мають бути зроблені удосконалення із приводу мінімізації ухилення від сплати податків та виведення капіталів за межі України шляхом використання «схеми» перестраховання у іноземних страховиків (ст. 2 Закону України «Про страхування»). Адже останні не сплачують податків на території України, а також використовуються страхові фонди за межами України, позбавляючи таким чином України потужного інвестиційного ресурсу у формі страхових фондів, накопичених за рахунок страхових премій.

Крім того, обов'язкові види страхування мають враховувати найбільш ризиковані інвестиції.

Це вже враховано у ст. 7 Закону України «Про страхування» у таких видах страхування, як, наприклад, страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України «Про угоди про розподіл продукції», страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України «Про нафту і газ»; страхуванні об'єктів космічної діяльності, страхування майна, переданого у концесію тощо.

Але цілком потребують страхування інвестиції, що безпосередньо пов'язані із інвестуванням у фонди фінансування будівництва та фонди операцій з нерухомістю, пайові та інвестиційні корпоративні фонди, інші об'єкти спільного інвестування, які здійснюються непрофесійними учасниками ринку, але можуть призводити до зловживань з боку підприємницьких структур, що використовують ці інвестиції. Відповідні зміни мають бути запровадженні шляхом доповнення ст. 7 Закону України «Про страхування».

Крім того, доцільно визначити державну компенсацію страхових платежів при страхуванні інвестиційних ризиків як основу для покращення інвестиційного клімату та одного з засобів державної підтримки суб'єктів господарювання. Адже сьогодні суб'єкти господарювання не зацікавлені в інвестуванні в ризиковані галузі, зокрема побудови відновлювальних джерел енергії, інновацій, наукових досліджень тощо.

Зокрема, ст. 16 Господарського кодексу України доречно доповнити положеннями про те, що до засобів державної підтримки суб'єктів господарювання

відноситься державна компенсація страхових платежів при страхуванні інвестиційних ризиків.

Література

1. Добровільне страхування інвестицій [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ic-stolitsa.com.ua/ua/services/business/investment_unsurance.html.
2. Дзямуч М. І. Особливості страхування інвестиційних проектів в умовах нестабільності фінансових ринків [Електронний ресурс] // Економічний форум. — 2011. — № 1. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_1/25.pdf.
3. Гнатюк Л. Особливості страхування інвестиційних ризиків [Електронний ресурс] // Вісник Хмельницького Інституту регіонального управління та права. — Режим доступу : <http://www.univer.km.ua/visnyk/235.pdf>.
4. Советское гражданское право. Т. 1. — М. : Высш. шк., 1968.
5. Иоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Иоффе. — М. : Юрид. лит., 1975.
6. Латынцев А. В. Расчет убытков в коммерческой деятельности / А. В. Латынцев, О. В. Латынцева. — М. : Лекс-Книга, 2002.
7. Бирман Г. Капиталовложения. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт. — М. : Юнити, 2003. — 632 с.
8. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений / Д. Норткотт. — М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 2003. — 247 с.

Анотація

Стась Е. П. Господарсько-правове забезпечення страхування інвестиційних ризиків. — Стаття. У статті визначається господарсько-правова природа діяльності із страхування інвестиційних ризиків. Обґрунтовано економічний зміст цих правовідносин. Розроблено пропозиції щодо страхування інвестиційних ризиків суб'єктами господарювання.

Ключові слова: страхування інвестиційних ризиків, страхова діяльність, господарське право, суб'єкти господарювання.

Анотация

Стась Э. П. Хозяйственно-правовое обеспечение страхования инвестиционных рисков. — Статья.

В статье определяется хозяйственно-правовая природа деятельности по страхованию инвестиционных рисков. Обосновано экономическое содержание этих правоотношений. Разработаны предложения по страхованию инвестиционных рисков субъектами хозяйствования.

Ключевые слова: страхование инвестиционных рисков, страховая деятельность, хозяйственное право, субъекты хозяйствования.

Summary

Stas E. P. Economic and Law Support to Insurance of Investment Risks. — Article.

This article defines the economic and legal nature of insurance with investment risk. Proved the economic content of these relationships. A proposal for insurance of investment risk entities.

Keywords: insurance investment risks, the business, commercial law, business entities.